

Monumentnummer*: 512692

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 16 juni 1999
Kadaster deel/nr 82773/134

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Franeker	Waadhoeke	Fryslân

Locatienaam	Locatieomschrijving
Franeker	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Franeker	D			4117

Omschrijving**

Inleiding

Het blokvormig PAKHUIS de Factorij aan de Prins Hendrikkade is in 1876 gebouwd als opslagruimte voor het koren dat vanaf de landbouwgronden van de noordelijke streken -zoals Franekeradeel, het Bildt en Menaldumadeel- naar Franeker werd vervoerd. In de decennia die daarop volgden werd het bedrijf uitgebreid door aankoop van naast gelegen bedrijven. De firma Steensma verhandelde het opgeslagen koren -via monsters- in de Korenbeurs (de huidige Schouwburg). Het koren werd vandaar naar allerlei plaatsen in Nederland vervoerd. Vanaf 1860 is Franeker geleidelijk buiten de grachten uitgebreid. In 1863 was ten zuidoosten van de stad de spoorlijn Harlingen-Leeuwarden aangelegd. Omdat in de dichtbebouwde binnenstad geen ruimte meer was, begonnen grote bedrijven zich in het gebied tussen stadsgracht en spoorlijn, aan de zuidzijde van de gracht (Prins Hendrikkade) te vestigen.

Vóór de Factorij was in 1871 langs de kade de stoom-oliefabriek van Ulbe Twijnstra uit Akkrum (nu de UTD te Akkrum) -thans Rollingswier- gebouwd. Tussen 1887 en 1888 zijn het kantoor en de stroschuur en nog een aantal pakhuizen gebouwd. In 1889 is tussen de Factorij en Rollingswier de vellen-bloterij gebouwd, die nog bestaat en waarin een bedrijf is gevestigd. Veel van deze bouwwerken zijn intussen gesloopt, zoals bijvoorbeeld Prins Hendrikkade 4, 5, 6, 8 en 9. De economische crisis van de jaren 1880-1890 veroorzaakte een stagnatie van de lokale productie: het graan werd uit Amerika en Rusland geïmporteerd, kwam per schip in Harlingen aan en werd vervolgens verder landinwaarts vervoerd. De stadsgracht van Franeker sloot aan bij de vaarroute tussen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Harlingen en Leeuwarden. In 1893 werd de slecht onderhouden vaarweg verbeterd en in het zuiden het Nieuwe Kanaal aangelegd, dat weer op de stadsgracht aansloot. Het graan dat per schip aankwam werd o.m. in de Factorij opgeslagen. In 1910 gaf de eigenaar van de Factorij, de firma T.H. Steensma en Zoon te Franeker, opdracht aan architect N.J. Adema te Franeker de Factorij te verbouwen en te vergroten. Het pand was oorspronkelijk een dubbel pakhuis.

Nicolaas Adema maakte er één groot pakhuis van en voegde aan het gebouw, dat volgens de traditionele bouwvormen typisch voor oude pakhuizen was gebouwd, met name in de voorgevel enkele bouwelementen toe die typerend zijn voor de Overgangsarchitectuur. De toegevoegde vierde verdieping heeft hij aan de bestaande vormgeving aangepast. Over het INTERIEUR kan geen oordeel worden gegeven omdat het niet is te bezichtigen: het gebouw staat al enige tijd leeg en er zijn vernielingen gepleegd, reden waarom alle vensters en deuren zijn dichtgezet. Naar verluidt zou de inwendige structuur nog gaaf zijn.

Omschrijving

Het geelbakstenen pakhuis heeft een rechthoekige plattegrond, is vier bouwlagen hoog en wordt gedekt door een afgeknot met zwarte, gegolfde friese pannen belegd driesijdig schilddak met daklichten. De voorgevel bestaat uit twee symmetrische delen, van elkaar gescheiden door een uitgemetselde schoorsteen met bord; op de hoeken even uitgemetselde blokvormige hoeklisenen. De rechte top wordt afgesloten door een balustrade tussen twee pironen met gekrulde ijzeren windwijzers. Op de balustrade de naam van het pakhuis. Links en rechts onder de balustrade twee hijsbalken. De voorgevel is regelmatig ingedeeld door laaddeuren onder licht gebogen roodbakstenen strek met aan weerszijden een klein venster, eveneens met licht gebogen strek en lekdorpels van rode en gele baksteen. Muurankers. In de voorgevel een gevelsteen met de tekst: 1STE STEEN GELEGD 1 JUNI 1876 DOOR ROMKE STEENSMA THz.

In de linker- en rechterzijgevel in iedere bouwlaag een reeks van 12 vensters met lichtgebogen strekken en lekdorpels van gele baksteen. In de linkerzijgevel op de begane grond rechts een deuropening. Muurankers.

De achtergevel is evenals de voorgevel symmetrisch ingedeeld door lichtgetoogde vensters met bakstenen strekken en lekdorpels. Op de begane grond een deur. Muurankers. Op de achtergevel is in grote blokletters geschilderd: FRANEKER FACTORIJ.

Het INTERIEUR is niet bezocht omdat het gebouw dicht getimmerd is. Volgens mondelinge overlevering is het nog in grote mate oorspronkelijk: de vloeren en plafonds van het zes bouwlagen tellende bouwwerk zijn allemaal nog aanwezig.

Waardering

Het pakhuis De Factorij uit 1876, in 1910 verbouwd tot de huidige verschijningsvorm, is van algemeen cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als bijzondere uitdrukking van een sociaal-economische ontwikkeling;
- als bijzonder voorbeeld van dit type gebouw in de provincie Friesland;
- voor het oeuvre van de architect;
- vanwege de voor dit bouwtype hoogwaardige esthetische kwaliteit van het ontwerp;
- vanwege het bijzondere materiaalgebruik en de ornamentiek;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als essentieel onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorisch en sociaal-economisch van nationaal belang is;
- vanwege de situering, verbonden met de ontwikkeling en uitbreiding van de stad;
- vanwege de situering, verbonden met de sociaal-economische ontwikkeling binnen en buiten de stedelijke grenzen;
- voor het aanzien van de streek;
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie met het water/de waterwegen;
- vanwege de architectonische gaafheid van het exterieur;
- vanwege de (volgens mondelinge mededeling) architectonische gaafheid van het interieur;
- in relatie tot de structurele en visuele gaafheid van de stedelijke omgeving;
- vanwege de architectuurhistorische, typologische en functionele zeldzaamheid op provinciaal niveau.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Opslag

Functie

Pakhuis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument